

TRANSFER QOIDALARINI QO‘LLANILISHIDA AXBOROT
KOMMUNIKATSIYALARINING TA‘SIRI

Zuxurov Azimjon Shavkat o‘g‘li

Toshkent davlat yuridik universiteti “Sport huquqi”

magistratura bosqichi talabasi

Email: zuxurovazim1999@gmail.com

Tel: +998(94)630-31-11

ANNOTATSIYA

Mazkur maqola orqali professional futbolning ajralmas qismi hisoblangan transfer jarayonlarining tartibi hamda muammolari tahlil etilgan. Xususan, axborot texnologiyalarining rivojini transfer jarayonlariga o‘tkazadigan ta‘siri tahlil etilgan. Futbolchilar tomonidan texnologiyaga asoslangan holda o‘z jamoalarini o‘zgartirish imkoniyatlari tahlil etilgan. Futbolchini ro‘yxatdan o‘tkazish ko‘p bosqichli protsedura ekanligi hamda “FIFA Transfer Matching” tizimiga (FIFA TMS) ma‘lumot taqdim etish masalalariga oydinlik kiritilgan.

Kalit so‘zlar: mehnat shartnomasi, transfer shartnomasi, shartnoma, FIFA, “FIFA Transfer Matching system”, futbol agentlari, futbol murabbiylari

Zamonaviy futbol olamida biz transfer bozorida qarorlar qabul qilish jarayonlari, eng iqtidorli futbolchilarni qo‘lga kiritish uchun klublar o‘rtasidagi keskin raqobat va professional futbolchilarning savdolash qobiliyatining o‘sishi bilan shug‘ull

Bugungi kunda professional iqtidorli futbolchilarning transfer bozorida klublar o‘rtasidagi raqobatga sabab bo‘lib qolayotganligi ayon. Garchi futbolchilar o‘zlarining sobiq klublari bilan amaldagi mehnat shartnomalari mavjud bo‘lsada boshqa klublar tomonidan taklif etilayotgan summalar futbolchini ham uning klubini ham bu haqida o‘ylab ko‘rishiga sabab bo‘lmoqda. Texnikaning rivojlanishi esa ushbu jarayonlarni yanada tezlashtirib yubormoqda. Bugungi kunda transfer doir masalalar bevosita uchrashuvlar o‘tkazish orqali emas, balki masofadan turib amalga oshirilayotganligi bevosita professional futbolchilar mehnat shartnomalaridagi transfer qoidalarini faollashtirishga sabab bo‘lmoqda. Xususan, COVID 19 ham ushbu masalaga ta‘siri ham mavjud. Xalqaro futbol transferlari soni ortib bormoqda va futbol manfaatdor tomonlari muzokaralar olib borishga va shartnomalarni kamroq rasmiylashtirilgan usullarda, masalan, elektron qurilmalar va kommunikatorlar, elektron pochta, WhatsApp va boshqalar orqali imzolashga harakat qilmoqdalar. Ulardan foydalanish taraflar o‘rtasidagi aloqani osonlashtiradi va tezlashtiradi, lekin ayni paytda ba‘zi tartibsizliklarni keltirib chiqaradi. Klublar turli variantlarni o‘rganib chiqadi va bir vaqtning o‘zida bir nechta potentsial imzolar bilan muzokaralar olib boradi.

Futbolchilar va ularning agentlari ham shunday qilishadi. Shartnoma taklifining ko‘plab versiyalari turli klub vakillari, futbolchi va uning agentlari o‘rtasida tarqaladi. Ba‘zan ular noto‘g‘ri yoki ataylab elektron qurilmalardan o‘chiriladi yoki boshqa yo‘l bilan yo‘qoladi, shuning uchun tranzaksiya dalillarini ba‘zi hollarda isbotlashga doir qo‘shimcha muammolar ham yuzaga kelmoqda. Klublar va professional futbolchilar turli nomlar ostida hujjatlarni imzolaydilar, ba‘zi hollarda hujjatning nomi hamda uning mazmuni bir biriga zid kelib qolish holatlarini ham kuzatishimiz mumkin. Bu hodisalar futbol klublarini ba‘zan muzokaralarning juda kech bosqichida yoki hatto transfer shartnomasini imzolaganidan keyin bir futbolchini boshqa o‘yinchi foydasiga transfer qilishdan voz kechishga undaydi. Xuddi shunday, dastlabki kelishuvlar yoki shartnomalar loyihasini imzolagan futbolchilar, ba‘zida yakuniy shartnomani tuzishdan voz kechishadi. Muhim huquqiy oqibatlar, shuningdek, futbolchining transferi uning jiddiy jarohati yoki hatto vafot etishi tufayli to‘satdan yuzaga kelgan vaziyatlardan kelib chiqishi mumkin. Ushbu tezisdagi xalqaro transfer shartnomasi va professional futbol shartnomasini tuzish tartibining amaliy jihatlarini hamda axborot texnologiyalarining unga ta‘sirini muhokama qilishga e‘tibor qaratilgan.

Transfer jarayonida quyidagi holatlardan biri yuzaga kelishi mumkin: birinchidan, professional futbolchi dastlabki kelishuvni tuzadi, lekin tomonlar biri yakuniy shartnoma tuzishdan voz kechsa; ikkinchidan, klublar transfer shartnomasini tuzadilar, lekin futbolchi yangi klubi bilan mehnat shartnomasini tuzishdan bosh tortadi; uchinchidan, ikkita klub transfer shartnomasini tuzadi, ammo futbolchi fojiali tarzda vafot etadi. Ushbu holatlarning tahlili FIFA amaliyoti, “Futbolchilarning maqomi va transferlari to‘g‘risida”gi nizom (FIFA RSTP yoki FIFA Reglamenti), Shveysariya qonunchiligi, shuningdek FIFA “Nizolarni hal qilish palatasi” (FIFA DRC), FIFA “Futbolchilar maqomi qo‘mitasi” (FIFA PSC) Sport arbitraji (CAS) hujjatlari asosida amalga oshirilgan. Ushbu hujjatlarning asosiy maqsadi futbolchining transferini yakunlash yoki mehnat shartnomasini tuzish payti haqidagi savollarga javob berishdir. Ushbu maqolaning maqsadi, har xil turdagi futbol oldidan shartnomalar va dastlabki kelishuvlarni imzolash, shuningdek, haqiqiy va majburiy mehnat shartnomasi tuzilgunga qadar muzokaralarni bekor qilish qanday huquqiy oqibatlarga olib kelishini tushuntirishdan iborat. Ushbu maqola yuqorida aytib o‘tilgan huquqiy muammolarni sotib oluvchi klub, ozod qiluvchi klub va futbolchi nuqtai nazaridan ko‘rsatishga harakat qiladi. Bu ushbu bitim ishtirokchilarining potentsial da‘volari masalasini tahlil qilish imkonini beradi. Bunga kelib chiqadigan da‘volar kiradi haqiqiy transfer shartnomasi yoki futbolchining shartnomasi tuzilganligi va keyinchalik uning buzilishi, shuningdek shartnomadan oldingi majburiyatlarning buzilishi natijasida kelib chiqadigan da‘volar ham kiradi.

FIFA Futbolchilar maqomi qo‘mitasining yurisdiksiyasiga ko‘ra, transfer qoidalari quyidagi voqealar ketma-ketligiga asoslanadi. **Birinchidan**, transfer

kelishuvi — futbolchining sobiq klubi va yangi klubi o‘zaro kelishuvga erishishi va futbolchining transferi bo‘yicha tegishli shartnoma imzolashi kerak. **Ikkinchidan**, tibbiy ko‘riklar — ular mehnat shartnomasi imzolanishidan oldin o‘tkazilishi kerak. Ushbu shartlar amalga oshirilgandan so‘ng, futbolchi va uning yangi klubi mehnat shartnomasini imzolashi kerak.

Futbolchini bir klubdan boshqasiga xalqaro o‘tkazish jarayonidagi yana bir yakuniy qadam qo‘shilishi mumkin, ya‘ni futbolchining yangi futbol assotsiatsiyasida ro‘yxatdan o‘tishi. Futbolchini ro‘yxatdan o‘tkazish ko‘p bosqichli protsedura bo‘lib, **“FIFA Transfer Match System”ga (FIFA TMS)** ma‘lumot taqdim etish va transfer hujjatlarini (transfer shartnomasi va mehnat shartnomasi) yuklash, o‘yinchining Xalqaro transfer sertifikatini (ITC) olish kiradi. Futbolchini tegishli assotsiatsiyasida ro‘yxatdan o‘tkazish ham shu orqali amalga oshiriladi.

Shunday qilib, butun transfer jarayoni to‘rtta asosiy bosqichdan iborat:

1. Ikki klub o‘rtasidagi transfer shartnomasi.
2. Futbolchini yangi klubida tibbiy ko‘rikdan o‘tkazish.
3. Futbolchi va uning yangi klubi o‘rtasida mehnat shartnomasi tuzilishi.
4. Futbolchini yangi futbol assotsiatsiyasida ro‘yxatdan o‘tkazish.

Ko‘pincha, transfer kelishuvlari haqidagi umumiy tushuncha shundaki, futbolchilar bir klubdan boshqasiga o‘tkaziladigan tovarlar savdosiga o‘xshash tarzda o‘tkaziladi, o‘yinchilar “sotib olinadi” va “sotiladi” ularning bozor qiymati narx belgilariga o‘xshatiladi.

Bu idrok axloqiy nuqtai nazardan noto‘g‘ridir (ya‘ni, xodimlarning harakatini tovarlarni sotish bilan solishtirish). Transfer shartnomasini tuzish va mehnat shartnomasini imzolash jarayonlari bir-biri bilan mutlaqo va avtomatik ravishda birga bo‘lishi shart emas. Ba‘zan, ikkala kelishuvning qoidalariga qarab, bu jarayonlarni ajratish mumkin. Sport arbitraj sudining yurisdiksiyasiga ko‘ra, “Sotuvchining roziligi bilan amalga oshirilgan transfer va evaziga to‘langan narx to‘g‘ridan-to‘g‘ri mulk huquqini hisobga olmaydi, lekin klub va futbolchi o‘rtasidagi mavjud mehnat munosabatlariga ta‘sir qiluvchi bitimning bir qismidir. Bu har doim transfer qilinadigan futbolchining roziligini talab qiladi. "Sotish" orqali tomonlar mehnat shartnomasida belgilab qo‘yilganidek, futbolchining faoliyatidan foyda olish huquqini o‘tkazishga rozilik bildiradilar; Bu esa, o‘z navbatida, futbolchini yangi klubga qo‘yib yuborishi uchun uni federatsiyada ma‘muriy ro‘yxatdan o‘tkazish uchun zarur shartdir.

Transfer shartnomasini tuzish va mehnat shartnomasini tuzish o‘rtasidagi qat‘iy o‘zaro bog‘liqlik shubhali ekanligini Rade Krunichning “FK Donji Srem”dan “Hellas Verona Football Club”ga o‘tishi misolida ko‘rish mumkin.

2014-yil 22-avgust kuni bosniyalik futbolchi Rade Krunich Italiyaning “Hellas Verona Football Club” klubidan mehnat shartnomasini tuzish taklifini oldi. Taklifda shartnoma muddati (uch mavsum) va futbolchining maoshi ko‘rsatilgan va bu o‘zaro

transfer shartnomasini imzolash sharti ekanligi ko'rsatilgan. "Hellas Verona" va Krunichning o'sha paytdagi Serbiya klubi "Donji Srem" futbolchi bu taklifni imzoladi. Xuddi shu sanada "Hellas Verona" "Donji Srem"ga transfer shartnomasi bo'yicha taklif yubordi, Serbiya klubi bu taklifni 2014-yil 3-oktyabrda imzoladi. Bu taklifda "Hellas Verona" Rade Krunichning 300 000 yevroga sport xizmatlarini doimiy ravishda sotib olishga va'da berdi.

2014-yil 17-noyabrda futbolchining advokati "Hellas Verona"ga keyingi shartnoma muzokaralaridan voz kechish haqida xat yubordi. Futbolchi "Hellas"dan taklif (mehnat shartnomasi emas) olganini tan oldi, lekin bu taklif faqat tegishli vaqt ichida amal qilishi, yozgi transfer oynasi oxirigacha tushunilishini aytdi. Chunki ikkala tomon ham bu taklifni amalga oshirmagan. O'sha vaqtgacha yakuniy mehnat shartnomasini imzolanmadi, u klub keyingi shartnoma muzokaralarini bekor qilishga qaror qilganini tushundi va u ularni davom ettirishga majbur emasligini bildi.

Bu taklif faqat uning klubdan olganligining isboti edi, lekin uni qabul qilish belgisi emas edi. Qolaversa, futbolchining ta'kidlashicha, taklif mehnat shartnomasini tashkil etmaydi, chunki unda futbolchining hech qanday majburiyatlari ko'rsatilmagan va bundan tashqari, klub yakunda muzokaralarni to'xtatib qo'ygan edi. 2014-yilning 6-dekabrida "Hellas Verona" "FK Donji Srem"ga elektron pochta xabarini jo'natgan va unda futbolchidan 2014-yilning 27-dekabrida tibbiy ko'rikdan o'tish uchun Veronaga borishini so'ralgan. "FK Donji Srem" bu ma'lumotni Krunichga yetkazgan, u italiyalik futbolchining iltimosini e'tiborsiz qoldirgan.

2015-yilning 3-yanvarida "Donji Srem" futbolchini mehnat shartnomasidan faqat "Hellas Verona" bilan shartnoma imzolashi mumkinligini ta'kidlash sharti bilan ozod qildi. Shunga qaramay, 2015-yilning 1-fevralida futbolchi Serbiyaning "FK Borac Čačak" klubi bilan professional futbolchi shartnomasini imzoladi va 2015-yilning 20-fevralida Serbiya futbol assotsiatsiyasi tomonidan ushbu klub bilan ro'yxatdan o'tgan. 2015-yilning 10-fevralida "Hellas Verona" "Donji Srem"ga futbolchining xatti-harakati yuzasidan maktub yo'llab, "shartnomaning aniq buzilishidan o'z manfaatlarini himoya qilish uchun chora ko'rishga qaror qilganini" ma'lum qildi.

Shuni ta'kidlash mumkinki, futbolchilar va klublar o'zlarining potentsial mehnat munosabatlari bo'yicha turli hujjatlarni imzolaydilar.

Ushbu hujjatlar turli mazmunga ega bo'lishi mumkin va ular ko'pincha turli maqsadlarga xizmat qiladi. Ba'zida tomonlardan biri boshqa tomonni o'z manfaati va shartnoma shartlari to'g'risida xabardor qilishni xohlaydi, ba'zan esa boshqa tomon uni imzolash orqali taklifni qabul qilishni tasdiqlashni xohlaydi. Ba'zan, tomonlarning niyati, boshqa tomonning muzokaralardan juda yengil, ya'ni hech qanday oqibatlarisiz chekinmasligi uchun qandaydir kafolatga ega bo'lishdir. Ba'zida tomonlar kelajakdagi mehnat munosabatlarining asosiy shartlarini yozma ravishda tasdiqlashni xohlashadi. Bundan tashqari, hujjat shunchaki barcha oqibatlari bilan aniq mehnat shartnomasini

tashkil qilishi mumkin. Shartnoma bo'yicha muzokaralarga oid hujjatlar turli nomlarga ega bo'lishi mumkin. Masalan, "taklif xati", "X klubi bilan professional futbolchi shartnomasini imzolash uchun taklifnoma", "xat", "oldindan tuzilgan shartnoma", "taklif", "shartnoma taklifi", "mehnat shartnomasi loyihasi", "X" klubida ishtirok etishni tasdiqlash" va boshqalar. Ushbu turli nomlar hujjatning tasnifini va shuning uchun uning huquqiy oqibatlarini aniqlamaydi. FIFA DRC qoidalariga ko'ra, "Shartnomani talqin qilish uchun uning mazmuni muhim, lekin uning nomi emas".

Garchi bu tamoyil to'g'ri bo'lsa-da, shuni yodda tutish kerakki, hujjatning nomi tomonlarning niyatlarini talqin qilish uchun muhim ahamiyatga ega bo'lishi mumkin.

Xulosa

FIFA DRC va CASning shartnomalarning haqiqiyliги bilan bog'liq nizolar bo'yicha futbol manfaatdor tomonlar tomonidan imzolangan hujjatlarning sarlavhalari shartnoma tuzayotgan tomonlarning niyatlariga biroz oydinlik kiritishi mumkin. Biroq, ular o'zlarining haqiqiy huquqiy tabiatini oldindan baholamaydilar. Hujjatlarning mazmuni har doim katta ahamiyatga ega, shuningdek, hujjatlarni imzolash bilan bog'liq barcha holatlar, masalan, muzokaralarning butun jarayoni davomida tomonlarning xatti-harakatlari. Ba'zan, nazariy jihatdan, kasbiy subyektlar o'zini ikkinchi shartnomani tuzishni ta'minlamasdan, iqtisodiy ma'nosi boshqa shartnoma tuzishga bog'liq bo'lgan shartnomalarni imzolashda beparvolik bilan harakat qilishini kuzatish mumkin. CAS tomonidan qaror qabul qilingan "Hellas Verona" bilan bog'liq vaziyatda ham klub futbolchining transferi bo'yicha haqiqiy shartnoma imzolagan, ammo bu futbolchi bilan haqiqiy mehnat shartnomasini imzolamagan.

Ushbu maqolada keltirilgan FIFA DRC, FIFA PSC va CAS qarorlaridan quyidagi umumiy xulosalar chiqarish mumkin:

- agar hujjat shartnomaning barcha muhim elementlarini o'z ichiga olgan bo'lsa, haqiqiy va qonuniy kuchga ega bo'lgan futbol shartnomasi hisoblanadi;
- hujjat "oldindan tuzilgan shartnoma" deb hisoblanadi, agar u yakuniy mehnat shartnomasini imzolash uchun dastlabki shartlarni aniq ifodalasa yoki tomonlar hali kelishilmagan ba'zi muhim elementlar mavjudligini ko'rsatsa;
- agar mehnat shartnomasi imzolanmagan yoki vakolatli sud organi tomonidan haqiqiy emas deb topilgan bo'lsa ham, transfer to'g'risidagi shartnomada muayyan shart qo'yilmagan va boshqacha qoida nazarda tutilgan bo'lmasa, transfer shartnomasi qonuniy kuchga ega va majburiy bo'lib qoladi;
- oldingi klub bilan shartnoma uzrsiz sababsiz bekor qilinishi natijasida yangi klub bilan tuzilgan mehnat shartnomasi o'z kuchini saqlab qoladi va qonuniy kuchga ega bo'ladi; faqat muayyan sanksiyalarni qo'llashga olib kelishi mumkin.

Futbol hakamlar sudlarining sud amaliyoti tahlili shuni ko'rsatadiki, ko'p hollarda nizolar milliy futbol qoidalari, milliy qonunchiligi, shuningdek, alohida

mamlakatlarning huquqiy madaniyatidagi farqlardan kelib chiqadi.

FIFA organlari va CASning pozitsiyasi shundan iboratki, xalqaro futbol qoidalari alohida davlatlar qoidalaridan ustun bo‘lib, milliy huquqiy madaniyatlarga ham singib ketgan. Shu tariqa ular futbol olamida millatlararo yoki transmilliy huquqiy madaniyatni shakllantiradi, ularni e‘lon qiladi va himoya qiladi. Barcha futbol manfaatdor tomonlari tomonidan umumbashariy rioya etilishi talab qilinadigan qadriyatlar. Bu qadriyatlar va tamoyillar, birinchi navbatda, shartnoma barqarorligi tamoyili, balki vijdonan muzokaralar olib borish talabidir. Shu bilan birga, FIFA va CAS yurisprudensiyasida tilga olingan ushbu muayyan huquqiy tamoyillar va tushunchalar bevosita Shveytsariya huquqidan kelib chiqqanligi va Rim huquqidan kelib chiqqanligini ko‘rish mumkin. Ushbu tushunchalar va tamoyillar turli manfaatdor tomonlar o‘rtasidagi nizolarda bevosita qo‘llaniladi, ular fuqarolik huquqi tizimiga, shuningdek, umumiy huquq yoki shariat huquqi tizimiga kiritilishi mumkin.

Umuman bugungi rivojlangan davrda transfer shartnomalarini mehnat shartnomalarini ko‘p hollatlarda o‘zgartirishga qodir vosita deyishimiz mumkin. Futbolchilar ko‘proq maosh olish uchun ham vaqti vaqti boshqa jamoalardan yaxshi moliyaviy takliflar borligi haqida yolg‘on xabar berish orqali amaldagi klublaridan ko‘proq maosh olishga intiladilar.

Foydalanilgan manbalar

1. Sport kontrakti huquqi: O‘quv qo‘llanma. Mualliflar jamoasi. – T.: TDYU, 2020. – 27 b.
2. Рогачев Д.И. Спортивное право России. Учебник для магистров - Москва, 2016. с. 123- 157
3. O‘zbekiston Respublikasi Mehnat kodeksi // Qonunchilik ma’lumotlari milliy bazasi, 29.10.2022-y., 02/22/798/0972-son; 12.04.2023-y., 03/23/829/0208-son
4. Bucher E (2004) Law of contracts. In: Dessemontet F, Ansay T (eds) Introduction to Swiss Law, 3rd. edition, Chapter 8 (vgl.auch Nr.61).
5. Kluwer/Schulthess, The Hague, Boston & London Cuniberti G (2014) The international market for contracts: the most attractive contract laws, 34 Nw. J Int L Bus 455
6. de Dios Crespo Pérez J (2012) Contractual stability: breach of contract. In: Wild A (ed) CAS and football: landmark cases. T.M.C. Asser Press, The Hague
7. Duval A (2013) Lex Sportiva: a playground for transnational law. Eur Law J. <https://doi.org/10.2139/ssrn.2317826>